

Par periodu 01.12.2020 - 28.02.2021.

Pārskata periodā no 2020. gada 1. decembra līdz 2021. gada 28. februārim īstenoju pētniecības kompetenču pilnveidi, veicot pētniecības darbu un izstrādājot monogrāfijas praktiskās teoloģijas un baznīcas vēstures nozarē “Atdzimšana un atjaunošanās. Vai kristietība 21. gadsimtā var kļūt par sabiedrības integrālas attīstības celmlauzi un vizionāru”. Veicu pētniecības darbu saistībā ar kustības “Atdzimšana un atjaunošanās” izveidošanās priekšvēsturi 80. gadu sākumā, apkopojot mācītāju protestus un iniciatīvas, kuri mēģināja izraisīt pārmaiņas Latvijas Evaņģēliski luteriskajā baznīcā (turpmāk - LELB), kā arī pētīju atsevišķu draudžu un to mācītāju lomu Trešās Atmodas sākuma procesu veicināšanā, kā piemēru izvēloties Rīgas Luterā ev. lut. draudzi, kurā ar 1989. gada 1. septembrī kā mācītājs sāka kalpot viens no kustības “Atdzimšana un atjaunošana” idejiskajiem un praktiskajiem vadītājiem Juris Rubenis.

Kopējais draudzes locekļu skaits 80. sākumā LELB bija vien 25 000, kas ir visnotaļ niecīgs skaits, salīdzinot ar 1935. gada tautas skaitīšanas datiem, kad pie luterāņu baznīcas piederēja 55% Latvijas iedzīvotāju. Iepretī aktīvajam ateistiskās propagandas darbam, kristietības pasludinājums, izņemot dažas draudzes, bija vājš un spriediķu saturs maz aktuāls. Pat draudzēs, kurās kalpoja sava laika izcilākie teologi, piemēram, Rīgas Luterā ev. lut. draudzes mācītājs un teoloģijas profesors Vilis Augstkalns, padomju režīmā pavadītie gadi bija samazinājusi draudzes locekļu skaitu vairāk kā 3 reizes - no 1300 draudzes locekļiem 1950. gadā līdz 400 locekļiem 1981. gadā. Tomēr, neskatoties uz cilvēku sarūkošo interesi par baznīcu, daudzviet tika meklētas iespējas, kā piesaistīt jaunus draudzes locekļus. 80. gadu sākumā LELB izveidojās neformāla mācītāju grupa (A.Beimanis, E.Bikše, A.Kavacis, M.Plāte, J.Rubenis, A.Vaickovskis, J.Dzeguze), kura centās panākt baznīcā pārmaiņas, “*no apakšas veidot spiedienu, kas baznīcas vadību mudinātu kaut ko darīt*”. Šīs baznīcas atjaunotnes galvenais iniciators bija mācītājs Modris Plāte. Viena no lielajām tēmām - gan privātās tikšanās reizēs, gan iecirkņu konventos un citās sanāksmēs bija - baznīcas aktuālo jautājumu apzināšanās. Situācijā, kad “*luteriskā baznīca (..) valsts varai paklausīga, klusa un sadarboties gatava*”¹, šīs iniciatīvas neizbēgami noveda to īstenošajus konfliktā ar pastāvošo baznīcas vadību, kas nevēlējās ar jaunām baznīcas aktivitātēm un skaļām diskusijām par baznīcas stāvokli lieki pievērst padomju režīma pārstāvju uzmanību. Kā vēstī Kuldīgas-Dobeles prāvesta iecirkņa mācītāju konventa 1982. gada 7. decembrī protokols - pat iešana procesijā dievkalpojumā no baznīcas vecāko mācītāju paaudzes tiek uztverta kā “*iespējama “acīs lekšana” vietējām varas iestādēm*”². Tā, piemēram, jau pēc vairākiem gadiem, 1986. gada 22. jūlijā Konsistorijas sēdē³ izceļas asa diskusija un “kaismīgas runas” par mācītāja M.Plātes liturģiskajām inovācijām - Lieldienu nakts dievkalpojumu, kuru Konsistorijas loceklis Jānis Bērziņš nosauca par “antievaņģēlisku”, kas noslēdzās ar lēmumu Lieldienas nakts dievkalpojumu tomēr atļaut, bet bez “karogiem un krustiem”. Ticamības krīzi baznīcā iezīmē fragments no mācītāja Modra Plātes sprediķa 1983. gada 22. novembra LELB mācītāju konferencē:

“Adventa priekšā stāvēdami – vai ticam, ka kādas izmaiņas varētu notikt arī pie mums? Caharija, pravietis, kas visu mūžu godīgi un uzticīgi kalpojis Dievam, nespēj vairs ticēt kādai izmaiņai. Priesteris, kas nespēj ticēt. Mūža vakars, galvenā cerība – pēc dēla – nepiepildīta. Un nu jau nekas vairs nevar mainīties. Taču tad, kad priesteris netic, ka kaut kas varētu vēl

¹ Marite Sapiets, “Rebirth and Renewal in the Latvian Lutheran Church”, *Religions in Communist Lands* 16.3 (1988): 237–249.

² J.Rubeņa privātarhīvs, Kuldīgas-Dobeles prāvesta iecirkņa mācītāju konventa 1982. gada 7.decembrī protokols.

³ LELB arhīvs, 1. f., 3. apr., 214.-215.lp.

viņa mūža novakarē mainīties, tad, ja priesteris nespēj vairs ticēt, ka pēc tik ilgiem gadiem varētu būt kādas pārmaiņas; agrāk vēl varbūt, bet ne tagad; vecs jau; viss taču jau pagājis, tad, ja priesteris nespēj kādai pārmaiņai ticēt – zīmīgi, viņš paliek mēms! Priesteris, kas netic – mēms. Un tur tālāk, mēs redzam pravieti. Tas viņa dēls! Sludinājis, runājis, taču nu cietumā. Arī viņa dzīve jau tuvu galam. Taču dzirdot par Kristus darbiem, sūta pie viņa vēstnesi: vai tu tas esi, jeb citu mums būs gaidīt. Netic. Priesterība mēma. Pravietība cietumā. Adventa laikā. Bet, kas kāps stikla kalnā? Tad nu laikam tas trešais, tas muļķis. Tas, kas spēj ticēt tad, kad priesterība mēma, kad pravietība cietumā – tas, kas spēj ticēt, palikdams smieklīgs, ka tomēr vēl kaut kas var mainīties. Dieva Dēls var pie manis atnākt.”⁴

Mācītāju konventos, sarunās, sinodēs uzsvēra - ticamību mazina baznīcas nespēja pat mācītāju starpā, atklāti un godīgi komunicēt sāpīgos, problemātiskos tās jautājumos. Mācītājs Juris Rubenis 1982. gada 27. aprīlī vēstulē Baznīcas kalendāra redaktoram norādīja, ka lasot 1982. gada hroniku, lasītājs tiek dezorientēts, jo rodas iespaids, ka baznīcai nav nekādas problēmas - grūtības netiek pieminētas - niecīgi apmeklētas baznīcas (1-5 cilvēki), draudžu likvidācijas. “Baznīcai, kā plašai organizācijai, taču neizbēgami ir raksturīgas savas grūtības, sāpes un problēmas, tas ir pats par sevi saprotams fakts jebkuros apstākļos. Kāpēc tad tās būtu noklusējamas vai slēpjamas, jo vairāk tāpēc, ka mūsu pretinieki - ateisti tās nekavējas darīt visiem zināmas? Vai klusēdami, mēs kā Strauss neiebāžam galvas smiltīs, šādā veidā bēgot no realitātes?”⁵ Neformālai grupai piederošajiem mācītājiem pārmeta nepaklausību, plašas radīšanu starp veco un jauno paaudzi, haosa izraisīšanu baznīcā, “teatrālus” jauninājumus dievkalpojumos, škeltniecību, raušanos laukā no “Baznīcas klēpja”, “augoņa radīšanu” Baznīcas organismā, nepakļaušanos “ārpus Baznīcas stāvošām” varām, pāri darīšanu arhibīskapam (Jānim Matulim).⁶

Rīgas Luterā ev. lut. draudze, kuru izvēlējās kā raksturīgu piemēru, pētot pārmaiņu procesus LELB, 80. gadu sākumā piedzīvoja iespaidīgu sarukumu un draudzes locekļu novecošanos, neskatoties uz to, ka tā bija draudze Rīgā, tās darbība nebija padomju režīma pārtraukta, tajā visus padomju okupācijas gadus (1945-1983) bija kalpojis viens mācītājs - sava laika izcils teologs Vilis Augstkalns, arī Teoloģijas semināra pasniedzējs, kurš spēja ap sevi draudzē pulcināt darbīgu un draudzei lojālu aktīvistu pulku. Ja laikā posmā no 1950. līdz 1960. gadam draudzes locekļu skaits palika nemainīgs (1300), tad jau 1970. gadā tas bija krities gandrīz uz pusi (717), bet pēc desmit gadiem, 1980. gadā vēl uz pusi (360). Divdesmit gadu laikā draudzes locekļu skaits bija sarucis par ⅔. 1981. gadā draudzes vadība, apzinoties savu fizisko vecumu (65-80 gadi) no vienas puses, bet no otras cerot uz izmaiņām, izlemj 10 gadus ātrāk svinēt baznīcas jubileju, negaidot 100-gadi. Mācītāja V. Augstkalna sapulcinātais aktīvistu pulciņš noveco un, kā vēstī draudzes valdes sēdes protokols 1981. gada 14. aprīlī, ar lielām pūlēm vairs spēj apkopt lielo teritoriju ap baznīcu⁷. Savukārt, sākot ar 1989. gadu, kad draudzē sāk kalpot viens no kustības “Atdzimšana un atjaunošanās” līderiem Juris Rubenis, draudzes locekļu skaits sāk strauji augt - gada laikā dubultojoties (702), vēl pēc pieciem gadiem, 1995. gadā sasniedzot 2000, bet 2000. gadā jau 3000 reģistrētus draudzes locekļus. Šos procesus detalizētāk raksturoju arī Radio Marija Latvija raidījumā “Pasaules tulkošana” 2021. gada 25. februārī.

Pētniecības darbu veicu, strādājot ar LELB un Rīgas Luterā ev. lut. draudzes arhīvu avotiem, līdztekus turpinot iepazīstīties arī ar vietnē www.periodika.lv atrodamajām publikācijām trimdas

⁴ LELB arhīvs, 1. f., 3. apr., 15. l.

⁵ J. Rubeņa 1983. gada 27. aprīļa vēstule, MP arhīvs

⁶ LELB arhīvs, 1. f., 3. apr., 42. l., 187.-188. lp.

⁷ Rīgas Luterā ev. lut. draudzes arhīvs, neklasificēti materiāli

izdevumos par notikumiem LELB 80. gadu beigās un relevanto zinātnisko literatūru. Pētniecības darba ietvaros 19. janvārī veicu klātienē interviju ar kustības “Atdzimšana un atjaunošana” locekli - Māri Ludviku, kā arī vairākas attālinātas sarunas ar kustības locekli Modri Plāti.

Veicot izglītības darbību pētījumu “Kristīgās kopienas panākumspēja, veidojot jaunu sabiedrības ilgtspējas modeli 21.gadsimtam”, reliģiskās kopienas praksē aprobēju kovidlaika izaicinātus - jaunus attālināto un tiešsaistē notiekošu dievkalpojumu veidus. Līdztekus aprobēju arī dažādus klātienē pasākumus reliģiskās kopienas praksē - atvērta baznīca kā garīgām praksēm atvērta telpa, 2 stundu garu Svētā Vakarēdiena “pa ceļam” dievkalpojumu, kurā tā dalībnieki kopā neuzturas baznīcas telpā ilgāk par 10-15 minūtēm, lielāku uzsvāru veltot, nevis verbālai informācijai (sprediķis, garīgi teksti), bet lūgšanai, mūzikai un atbilstošas vides iekārtojumam. Apstākļos, kad klātie ir būtiski ierobežoti, nozīmīgi kļūst sociālos tīklos izplatīti īsi, iedvesmojoši teksti par garīgām tēmām, kuru viens no raksturlielumiem ir cikliskums, secīgums, kas rada lasīšanas un reflektēšanas rituāla pieredzi. Pārskata periodā šāda veida tekstus (“40 dienās līdz Ziemsvētkiem”) gatavoju un publicēju, analizējot lasītāju atsaucību un atsauksmes.

Pārskata periodā izdevumā “Ceļš” Nr.71 (LU Teoloģijas fakultātes teoloģisks, reliģijpētniecisks un kultūrvēsturisks recenzēts izdevums ar starptautisku redakcijas kolēģiju, kura raksti atrodami arī EBSCO datubāzē) esmu publicējis zinātnisku rakstu “Vai liekam punktu”⁸, kurā, balstoties pētījumu rezultātos Vācijā un Latvijā, analizēta digitalizācijas attīstība kristīgās baznīcas iekšienē, ko ievērojami paātrināja Covid-19 izraisītās krīzes ietekme (līdzautori Ieva Salmane-Kulikovska un Ilzi Ūdre).

2020. gada 15. decembrī piedalījos Radio Marija Latvija rīkotajā tiešsaistes diskusijā par kristīgās baznīcas pārvaldes modeļiem un to nākotni radioraidījuma ciklā “No konflikta uz kopību” (raidījums atskaņots 2020. gada 16. decembrī), popularizējot pēcdoktorantūras pētniecības projekta pētniecības darbu attiecībā uz izglītības darbību pētījumu “Kristīgās kopienas panākumspēja, veidojot jaunu sabiedrības ilgtspējas modeli 21.gadsimtam”.

Saistībā ar šo izglītības darbības pētījumu esmu sācis plānot konferences par pēckovidlaika kristietību norisi, kas ir plānota 2021. gada 4.-5. novembrī, izveidojot darba grupu ar LU Teoloģijas fakultātes un “Centrs Cilvēka izaugsmei” pārstāvjiem, t.sk. 9. februārī noturot 1 darba sēdi tiešsaistē.

Īstenojot pētniecības kompetenču pilnveidi un izstrādājot monogrāfijas praktiskās teoloģijas un baznīcas vēstures nozarē “Atdzimšana un atjaunošanās. Vai kristietība 21.g. adsimtā var kļūt par sabiedrības integrālas attīstības celmlauzi un vizionāru”, 2021. gada 25. februārī piedalījos LU 79. konferences sekcijā “Krīzes un reliģija” ar referātu “Luteriskās baznīcas Latvijā ticamības krīze 1987.-1989. gados”. Šīs pētniecības ietvaros turpināju iepazīties ar zinātnisko relevanto literatūru attiecībā uz tādām tēmām kā “Demokrātija pēc komunisma ēras beigām” (Gert-Joachim Glaessner), “Sistēmas nomaiņa un demokratizācija. Krievijas un Austrumeiropa pēc Padomju Savienības sabrukuma” (Gert-Joachim Glaessner, Michal Reiman), “Posttradicionālās kopienas” (Ronalds Hitzler, Anne Honer, Nochaela Pfadenhauer), “Reliģiju hibrīdi. Reliģija postradicionālā kontekstā” (Peter A.Berger, Klaus Hock, Thomas Klie), “Reliģiozi konfesionālā kultūra un individuālā reliģiozitāte: Austrum- un Rietumvācijas salīdzinājums” (Olaf Mueller, Detlef Pollack, Gert Pickel), “Reliģiozie aktori demokratizācijas procesos” (Julia Leininger), “Reliģija, valsts, politika. Reliģijas loma nacionālajā un starptautiskajā politikā” (Manfred Bocker, Mathias Hildebrandt), “Postsociālistiskā reliģija. Jaunās paaudzes piemērs jaunajās Vācijas zemēs” (Heiner Barz), “Reliģiskās un baznīciskās izmaiņas Austrumvācijā 1989-1999.gados” (Detlef Pollack, Gert Pickel), “Aktori vai profitētāji. Demokrātiskā opozīcija Austrumeiropas režīmu sabrukumos 1989.gadā” (Detlef Pollack, Jan Wielgoch), “Mūsdienu reliģiozitātes formas” (Charles Taylor).

⁸https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Cels/Cels_71/cl.71-06-Rozentals_Salmane-Kulikovska.pdf

Savukārt, attiecībā uz izglītības darbību pētījumu “Kristīgās kopienas panākumspēja, veidojot jaunu sabiedrības ilgtspējas modeli 21.gadsimtam”, 2021. gada 17. februārī piedalījies LU 79. konferences prioritārās tēmas sekcijā "Letonika un tās izaicinājumi 2020. gadā” ar referātu “Baznīcas izaicinājumi Covid-19 laikā”.

2020.gada 7. un 14. decembrī piedalījies LU Open Minded attālinātajās Mārča Auziņa kursa “Kvantu fizika lielpilsētas iedzīvotājiem” lekcijās “Cik liela var būt maza daļiņa, kurai piemīt kvantu īpašības?” un “Parādība, ko Einšteins ir nosaucis par “spokainu iedarbību no attāluma””.

Pārskata periodā esmu pilnveidojis savas angļu valodas zināšanas, mācoties Latvijas Universitātes studiju kursā “Akadēmiskā personāla profesionālās angļu valodas prasmju pilnveide darbam studiju vidē” (kursa kods ValoT249).

Diemžēl, Covid-19 krīzes dēļ uz 2021. gada turpmākajiem mēnešiem ir jāpārceļ paredzētās klātienes konsultācijas ar integrālās kristietības eksperti Marionu Kistenmaheri, pētniecības darbs Augsburgas universitātes Katoļu teoloģijas fakultātē, konsultācijas ar 21. gadsimta garīguma eksperti, profesori Katarīnu Cemingu, pētniecības darbs Berlīnes Brīvās universitātes Austrumeiropas institūtā, Austrumeiropas pētniecības centrā Brēmenē un Ķīles universitātes Teoloģijas fakultātes Praktiskās teoloģijas institūtā, konsultācija ar baznīcas teorijas profesori Utu Polu-Patalongu un paredzētais pētniecības darbs Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcās Amerikā arhīvā Čikāgā (ASV).